

HERKES İÇİN ULAŞILABİLİR BİR TOPLUM OLUŞTURMADA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ¹

THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS IN CREATING A SOCIETY FOR ALL AVAILABLE

Doç. Dr. Adem EFE*
Uzm. Selim SÖZER**

ÖZET

Günümüzde, demokrasinin gelişimi ile birlikte toplumsal hayatın ve toplumsal katmanların tamamının bütün insanlara açık olması ve yönetimlere katılım önem kazanmıştır. Bunun için yönetim ve yerinden yönetim kavramları ile engelli ulaşılabilirliği ve duygusal ulaşılabilirlik terimleri ön plana çıkmıştır. Yerinden yönetim, yerel yönetimlere olan ilgiyi artırmış, merkezi yönetimin alacağı kararların yerelleşmesi yönündeki eğilimleri hızlandırmıştır. Böylece “ulaşılabilirlik” terimi, demokrasi ve sosyal adalet kavramlarını da içeren geniş bir kavrayışa dönüşmüştür. Demokrasi ve sosyal adalet kavramları, kent yönetim kararlarına toplumun da katılımı, engelli ve yaşlı bireylerle şiddet mağduru bayanların yaşamlarını çekilmez hale getiren fiziksel ve duygusal engellerinin kaldırılması taleplerini de beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. Bu engelleri ortadan kaldıracak, vatandaşlarına kaliteli yaşam sunacak kurumların da yerel yönetimler olduğu açıktır.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Yerel Yönetimler, Demokratik Ulaşılabilirlik, Fiziksel Ulaşılabilirlik, Duygusal Ulaşılabilirlik.

Jel Kodları: M12.

ABSTRACT

Today it has become more important that social life and all social layers should be open for all people. Therefore, the concepts of good administration and Decentralization have come to the fore with the concepts of availability for disabilities and emotional availability. Decentralization has increased the interest in local governments and accelerated the trends about taking decisions locally instead of centrally. Thus, the term of “accessibility” has transformed into a broader understanding by including the concepts of democracy and social justice. It is observed that the terms of democracy and social justice has brought the demand that society should also take part in the management and cooperate with government on removing barriers for disabilities, elderly people and demands of women violated physically and emotionally that make their lives miserable. It is obvious that there is no institution to eliminate these barriers, and offer a life full of quality to citizens, but local government institutions.

Key Words: Disability, Local Administrations, Democratic Availability, Physical Availability, Emotional Availability.

Jel Codes: M12.

* Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, eposta:ademefe@sdu.edu.tr

** Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Elemanı, eposta:selimsozer@sdu.edu.tr

¹ Bu makale, 9-10-11 Mayıs 2013 tarihinde Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi&Salihli Meslek Yüksekokulu tarafından Salihli’de düzenlenen V. Ulusal Yerel Ekonomiler Kongresi’nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş halinden oluşmuştur.

GİRİŞ

Bir yandan insan hakları ihlallerinin ardı arkasının kesilmediği, savaşların, göçlerin, insan ticaretinin kol gezdiği, etnik kırımların bolca yaşandığı, kan ve gözyaşının hiç eksik olmadığı bir dünyada yaşamaktayız. Öte yandan bu dünya bizlere bireysel farklılıkların vurgulandığı, kimliklerin ve kimliği yansıtmının temel haklardan sayıldığı, özgürlüğün, insan, hasta, engelli vb. haklarının ön plana çıktığı bir dönemden geçiyoruz. Demokratikleşme, birlikte yönetim ve yönetime katılım taleplerinin arttığı, feminist hak arayışlarının yoğunlaştığı, hatta kadınlara pozitif ayrımcılıkların uygulandığı, çocukların ve çocuk haklarının merkeze oturduğu bir başka âlem sunuluyor. Dünyanın bu kadar çelişkiyi kaldırmayı ne zamana kadar sürdürebileceği ve insan vicdanlarının bu çelişkiyi ne denli içlerinde barındırabilecekleri meçhuldür. Bizim bu yazımızda bu çelişiklere ilişkin ne tartışma yapma ne çözüm önerisi sunma imkânımız vardır.

Bu çalışmamızda daha yaşanabilir sosyal ve tabii bir çevre oluşturmanın yolları üzerinde durulacaktır. İster normal vatandaşlarımız, isterse engelli ve yaşlı gibi dezavantajlı bireylerimiz olsun; her birinin yakın ve uzak çevrelerinde daha nitelikli, daha yaşanabilir, daha huzurlu bir yaşamı nasıl sürebileceklerini tartışacağız.

Çalışmanın başlığı engellilerin yalnızca ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik sorunlarına odaklanmamız gerektiğini ima edebilir. Ama biz toplumun tüm katmanlarının yöneticilere ve yönetim organizasyonlarına ulaşılabilirlik noktasında da sıkıntı yaşadığını düşünüyoruz. Ayrıca engelli ve yaşlı bireylerin şiddete maruz kalan bayanların da duygusal ulaşılabilirlik anlamında yaşadıkları sıkıntılar göz ardı edilemez. Toplumsal izolasyonu tüm engelli, yaşlı ve şiddet mağduru bayanların üzerinden kaldırabilmenin imkânları tartışılabilir. Bu bakımdan çalışmamızı dört ana eksene ayırdık. Çalışmanın birinci kısmı yönetsel ulaşılabilirlikle ilgili olacaktır. Bu bölümde temsili demokrasinin yetersizliğinden kaynaklanan katılımcı demokrasi uygulamalarından olan “yerinden yönetim” ve “yönetişim” kavramları tartışılacaktır. İster engelli ister engelsiz tüm vatandaşların yönetimlerin kendisi için aldığı kararlara nasıl müdahil olabileceğine vurgu yapılacaktır. İkinci olarak engelli ve yaşlı bireylerin hayatlarını kısıtlayan ve onların sosyal yaşama girmelerini engelleyen engellerin neler olduğunu belirtilerek engelli ve yaşlı bireylerin sosyal hayata katılımlarının nasıl artırılacağı üzerinde durulacak ve onların başkalarına bağımlılığını minimum düzeye indirerek kendi başlarına hayata müdahil olmalarını sağlayacak imkânlardan bahsedilecektir. Üçüncü bölümde engelli yaşlı ve şiddet mağduru bireylerin duygusal incinme ve izolasyon sonucu oluşan yalnızlıklarının önlenmesine yönelik neler yapılabilirliği tartışılacaktır. Dördüncü bölümde ise yerel yönetimlerin bu konulardaki yükümlülükleri ve imkânları ele alınacaktır. Bu çalışmanın amaçları arasında yaşayanlarına yücelik hissi veren şehirler ve mekânlar oluşturabilme noktasında yol gösterici olmak, bu şehirler ve bu mekânlarda yaşayan vatandaşlarımızın daha nitelikli bir hayat sürmesini sağlamaya katkı vermektir.

1. DEMOKRATİK ULAŞILABİLİRLİK

Son yüzyılların en iyi yönetim biçimi olduğu üzerinde ittifak edilen demokrasi düşünce ve pratik olarak sürekli gelişmektedir. Demokrasi, her zaman kendi dönüşümünün tohumlarını içerisinde taşıyan bir düşünce olmuş ve bu düşüncelerini bir şekilde uygulama fırsatı bulmuştur. Çağdaş toplumlarda yurttaşların yaşamlarını etkileyen kararlara katılımı günümüzde neredeyse bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu zorunluluk temsili

demokrasinin günümüz toplumunun ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalması ve katılımcı demokrasiden beklenen potansiyel faydalar şeklinde izah edilebilir.²

Doğrudan demokrasi idealinin imkânsızlığının zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkan temsili demokrasi kavramının kuşkusuz en önemli niteliklerinden birisi “temsil”dir. Demokrasinin bu temsil ögesi sürekli tartışılmıştır. Bu tartışmalarda siyasal iktidarların ya da parlamentoların halkı yeterince temsil edip edemedikleri gerekçesiyle meşru olup olmadığına dair ısrarlı vurgular dikkat çeker.³ Temsili demokrasinin mevcut aksaklıklarını gidermek ve tüm kesimlerin yönetimlerde yer olmasını sağlamak için katılımcı demokrasi kavramının üretildiği görülmektedir.

Katılımcı demokrasi, tüm vatandaşların görüşlerini açıklama hakkına sahip olduğu, kendi hayatlarını etkileyen çevresel, ekonomik, sosyal ya da politik tartışmalara doğrudan katılabildiği, yetki ve sorumluluğun yerel ve bölgesel topluluklarda bulunduğu ve yalnızca zorunlu hallerde daha üst yönetim basamaklarına devredildiği bir sistemi öngörmektedir.

Katılımcı demokrasi kavramı ile vatandaşların kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olmaları, irade oluşturmaları, karar mekanizmalarına katılımı yaygınlaştırmayı ve yoğunlaştırmayı amaçlanmaktadır. Katılımcı demokrasi; halkın toplumsal ve ekonomik alanda katılımının mümkün olduğunca yüksek bir orana ulaşmasına önem verir. Habermas’a göre işleyen bir demokrasi için katılım ve müzakere şarttır.⁴ Katılım, insanın kendi kaderini belirlemesine yöneliktir ve demokrasi bu bağlamda değer kazanır. Temsili demokrasinin krizi sonucu ortaya çıkan katılımcı demokrasi kavramsal düzeyde çok önemli bir koptu işaret etmiş ve ideal bir demokrasi olarak görülmeye başlamıştır. Ancak katılımcı demokrasi pasif vatandaşlar ile gerçekleştirilemez. Çünkü tabiatı gereği katılımcı demokrasi bireylere aktif görevler yükler.

Katılımcı (müzakereci) demokrasi, sivil ağları ve inisiyatifleriyle temsili demokrasi içerisinde ancak dört beş yılda bir kendini vatandaş hissederek “yarı zamanlı yurttaş”tan, yine sivil ağlar ve örgütler yoluyla kendi sorunlarına her daim sahip çıkabilmenin kanallarını arayan ve bu kanalları açan “tam zamanlı yurttaş”a geçişe işaret eder.⁵ Bu kavram aynı zamanda yerinden yönetim ve yönetim terimleriyle karşılanmaktadır. Yönetişimin, başka bir kullanım şekliyle iyi yönetişimin tanım olarak bir yönetimin ulaşılabilir, hesap verebilir, tahmin edilebilir, katılımcı ve şeffaf olması anlamına gelmektedir. Bu tanımın başlıca unsurları şunlardır: Katılımcı, ulaşılabilir, hesap verebilir, şeffaf ve tahmin edilebilir. Ancak, yönetişimin anlamını kazanabilmesinde anahtar rolü yönetilenler yani halkın kendisi üstlenmelidir. Halk yasal haklarını kullanma, kendi yetki alanını genişletme, karar süreçlerine katılım mekanizmalarını işletme ve eleştirme hususlarında etkin olmalıdır.⁶

Katılım, halk tarafından kamu mal ve hizmetlerin nihai tüketicisi olarak kendi haklarını korumanın bir aracı, düşüncesini ifade etme, alınan kararlarda kendisine danışılma hakkı ve mevcut politika belirleyicilerin yani yönetici elitlerin sahip olduğu karar alma iktidarını

² Mustafa Demirci, “Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Yıl: 19, S.1, Ocak 2010, s. 22-23.

³ Yusuf Tekin-Sabri Çiftçi, “Temsil Krizi Tartışmalarına Bir Katkı: 22.Dönem TBMM’nde Yapılan Bir Alan Araştırmasının Sonuçları Işığında Türk Siyasal Yaşamında Demokratik Temsil İlkesinin Görünümü”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2006, S. 11, s.70.

⁴ Hasan Tunç “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, Sa. 1-2, Ankara 2008, s. 1124-1127.

⁵ Selahattin Kavraal, “Katılımcı Demokrasi”, s. 1-6,

<http://www.belgeler.com/ara?s=kat%C4%B1%C4%B1mc%C4%B1+demokrasi> (Erişim tarihi 28.03.2013).

⁶ Recai Coşkun, “İyi Yönetişim Her Derde Deva mı?”, *Yerel Siyaset Dergisi* Sayı 6, Haziran 2006, İstanbul, s. 12; Mehmet Zahid Sobacı, “Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler”, *ÇOMÜ Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5/1, s. 220-225, 2007, Çanakkale.

topluma devretmesi olarak görülebilir. Yönetici elitler açısından ise katılım, mevcut duruma destek sağlamaya yarayan bir meşrulaştırma ve kamu hizmetlerini geliştirmenin bir aracı olarak görülebilir, ama asla karar alma iktidarının değişiminin bir aracı değildir.⁷

Hal böyle olunca yerel düzeyde katılım zaten etkili ve yetkili mercilere erişim imkânı olan kişi ve grupları kayıracaktır. Bu durumda mevcut iktidar ilişkilerinde herhangi bir değişim meydana getirmeyecektir. Yasal bir gereklilik olarak katılım öngörüldüğünde, katılımın “formalite icabı” çabucak yerine getirilmesi gereken bir uygulamaya dönüşme olasılığı vardır. Belediyelerin bünyesinde oluşturulan kent konseylerinde olan da bundan başkası olmamıştır.⁸ Yerel yönetimlerin, yönetim olarak ulaşılabilirliğini sağlayan yönetişimin somut örneği 5393 sayılı Belediye Yasasında yerini bulan ve belediye içerisine konuşlandırılan, Kadınlar Meclisi, Çocuk Meclisi, Gençlik Meclisi gibi yapılar ve Kent Konseylerini bekleyen akıbet de aynen böyle olmuş, ya yasak savılmış veya elitist yöneticilerin meşruiyet aracına dönüşmüştür.

Kent Konseyi modeli Türkiye’de önce AB çerçevesinde Yerel Gündem 21’ler şeklinde yapılmış, sonra yasal statüye kavuşmuştur. Fakat Kent Konseylerinin bugün uygulandığı haliyle üyelerinin kentin yönetimine katılarak alınacak kararlarda etkin olup olmadıkları tartışmalıdır.⁹ Kent konseyleri pek çok yerde katılımcıların siyasi şov yaptığı kişisel tatmin arenaları veya politik söylem alanları haline geldiği veya yönetimi elinde bulunduran elitistlerin almak istedikleri kararlar ve yapmak istedikleri icraatlar için meşruiyet sağlama aracına döndükleri gözlemlenmektedir.¹⁰

Yerel yönetimler özellikle de belediyeler kendilerini geleceğin şehirlerini kurmak, başka bir deyimle çağdaş kentler oluşturmakla yükümlü görmek istiyorlarsa herkes için yönetsel ulaşılabilirliği sağlamak adına gerçek bir yönetişim sergilemeleri yani kent konseylerini işlevsel halde tutma mükellefiyetleri bulunmaktadır. Bu bakımdan siyasi kadroların daha doğrusu yönetici elitlerin katılımcı demokrasi ideallerine sahip olmaları sürecin işleyişi açısından önem arz etmektedir.

2. FİZİKİ ULAŞILABİLİRLİK

Engelli insanlar, engelsiz insanlar için tasarlanmış bir toplum içinde kendilerine yer edinmeye çalışmaktadırlar. İş, eğitim, ulaşım, rehabilitasyon ve sağlık gibi kurumsal ve ekonomik bir çok alanda engelli bireylerin yaşadığı sıkıntıların ve erişim güçlüklerinin tespit edilerek giderilmesi gerekmektedir. Bu konuda en büyük görev yerel yönetimlere düşmektedir.

Fiziki ulaşılabilirlik kapsamında ele alınabilecek olan toplu taşımının niteliği, yollarda onların geçişini engelleyenler, resmi dairelerin ve okulların üst katlarına ulaşılabilirlik ve bunların iyileştirilmesi kısmına girmeden engelli ve yaşlı bireylerin ulaşılabilirliğinin ne olduğu konusunun tartışılması gerekmektedir.

Engelliler konusunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1975'teki toplantısında kabul edilen 3447 sayılı; “Engelli Kişilerin Hakları Beyannamesi” şu şekildedir: “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu üye ülkelerin vaatlerine uyarak, Birleşmiş Milletler Beyannamesi

⁷ Boaden’den nakleden Demirci, s. 26.

⁸ Demirci, s. 27.

⁹ (Kent konseylerinin aksayan yönleri için bkz.) Erkul, Hüseyin, Tan Baykal, Hüseyin Kara, Kent Konseylerinin Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Çanakkale Kent Konseyi Örneği”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2013, Cilt: 10, Sayı: 22, s. 85-105, Hatay.

¹⁰ Osman Danış, “Kent Konseyleri Hakkında...”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 21, Eylül 2007, s. 58-59.

hükümleri altında gerekli işbirliği tedbirlerini almak için ve sakat kişilerin hayat standartlarını yükseltmek amacıyla; insan hak ve özgürlüklerinde, evrensel beyanname ilan edilen barış esasları çerçevesinde, kişinin insan haysiyetine ve sosyal adalete inancını tekrar ederek; “Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi”ni ilan etmekte ve aşağıda belirtilen bu hakların korunması için hem ulusal hem de uluslararası tedbirlerin alınmasını istemektedir.”¹¹

Birleşmiş Milletlerin yayımladığı bu beyanname ile birlikte Engelliler ve Yaşlılar Genel Müdürlüğünün ilgili yönetmenlikleri ve “Özürülüler Yasası” belediyelere ve tüm kamuya ciddi sorumluluklar yüklemektedir.

07. 07. 2005 tarihinde 5378 sayılı “Özürülüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda engellilerin ulaşılabilirliğine ilişkin önemli hükümler yer almaktadır. Bunlardan birisi şu şekilde tanzim edilmiştir:

Madde 9: Erişilebilirlik

1. Taraf devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dâhil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır: (a) Binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dâhil diğer kapalı ve açık tesisler; (b) Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dâhil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.

2. Taraf devletler aşağıdakileri gerçekleştirmek için de uygun tedbirleri alacaklardır: (a) Kamuya açık veya kamu hizmetine sunulan tesis ve hizmetlere erişime ilişkin asgari standart ve rehber ilkelerin geliştirilmesi, duyurulması ve bunlara ilişkin uygulamaların izlenmesi; (b) Kamuya açık tesisleri işleten veya kamuya hizmet sunan özel girişimlerin engellilerin ulaşılabilirliğini her açıdan dikkate almalarının sağlanması; (c) İlgili kişilerin engellilerin karşılaştığı ulaşılabilirlik sorunlarıyla ilgili olarak eğitilmesi; (d) Kamuya açık binalar ve diğer tesislerde Braille alfabesi ve anlaşılması kolay nitelik taşıyan işaretlemelerin sağlanması; (e) Kamuya açık binalara ve tesislere erişimi kolaylaştırmak için rehberler, okuyucular ve profesyonel işaret dili tercümanları dâhil çeşitli canlı yardımların ve araçların sağlanması; (f) Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi; (g) Engellilerin İnternet dâhil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi; (h) Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere engelliler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması.”¹²

Görüldüğü üzere yasa kamuya, belediyelere ve özel sektöre ciddi sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluk aynı zamanda toplumsal bir sorumluluktur. Ama fiziki çevrenin hiç de engellilerin kısıtlanmadan yaşamlarını sürdürebilmelerine olanak varacak biçimde olmadığı; yani sorumlulukların yerine getirilmediği rahatlıkla görülebilmektedir.

Yaşanılan fiziksel çevrenin tüm toplumu düşünerek tasarlanmadığı, yaşanılan konuttan kamusal yaşam alanlarına ve ulaşım araçlarına kadar birçok çevresel unsurun, engellilerin

¹¹ http://www.sks.sakarya.edu.tr/index.php?pid=k_engelsiz4_1.

¹² *Özürülüler Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Ankara 2008, s. 22-23.

gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Bina düzenlemeleri, mimari uygulamalar engelli insanları dışlamaktadır. Kent mekanları sanki engellilerin hiç bir yere gidememesi için tasarlanmıştır.¹³ Engellilerin kentsel mekânlarda hareket özgürlüğünü engelleyen birçok etken bulunmaktadır: Bozuk yollar, kavşaklar, hiç olmayan veya kullanımı mümkün olmayan rampalar, merdivenler, alt-üst geçitler, yüksek bankamatikler, özürülü sandalyesinin sığmadığı asansörler, iyice yükseltilmiş veya işgal edilmiş kaldırımlar. Tüm bunlar ne yazık ki çeşitli engel gruplarının gereksinimlerini karşılayacak biçimde tasarlanıp inşa edilmemiştir. Metro istasyonlarında vatandaşların boşluğa düşmemeleri için konulmuş “sarı çizgiler” bile görme engellileri düşünerek değil engeli olmayan insanlar için konulmuştur. Kent içi ulaşımda yaygın kullanılan toplu taşıma araçları, engellilerin kolayca inip binecekleri biçimde tasarlanmamıştır. Kentte ulaşım, engelliler için kaygı verici bir sorun haline gelmektedir.

Engelli bireylerin de diğer tüm bireyler gibi sosyal ve fiziki çevreden, eğitim ve sağlık olanaklarından, spor ve eğlence imkânlarından eşit bir şekilde faydalanmasının sağlanması zorunluluğu vardır. Bu bakımdan; aslında tüm kamu ve özel sektörün, özellikle belediyelerin yaşanabilir kentin oluşumuna yapacakları katkı, onları geleceğe taşıyacak ve o şehirde yaşayanları mutlu edecektir. Yaşlı ve engelli bireylerin sosyal imkânlarla ulaşılabilirlikleri konusunda her şeyden önce şu temel ilkedden söz edilmelidir: Engelliler için yap, herkes kullansın. Engellileri izole etmeden ve yapılan işleri “onlar için” diye ayırmadan tüm işleri engellilere uygun olarak tasarlamak esas olmalıdır.¹⁴

3. DUYGUSAL ULAŞILABİLİRLİK

Yaşlılık, insanın doğumu ile başlayan yaşam süresince, ölümden önce yaşanan kronolojik bir kavramdır. Dünya Sağlık Örgütü 65 yaş ve üzeri bireyleri “yaşlı” olarak tanımlamaktadır. Ülkemizde 2014 yılındaki yaşlı nüfus oranı % 8’dir. Bu oran 6 milyon 192 bin 862 kişiye karşılık gelmektedir¹⁵ ve bu oran sürekli dramatik bir şekilde artmaktadır. Yaşlılık bir anlamda engellilik demektir. Yaşlı nüfusun yoğunluğu gelişmiş ülkelerin yüz yüze kaldığı bir gerçek olmakla birlikte ülkemizi de tehdit etmeye başlayan en önemli realitelerden birisidir. Gelecek yıllarda ülkemizi en çok uğraştıracak konuların başında yaşlılık sorunlarının gelmesi ve en çok projenin de yaşlılar ve yaşlılık üzerine yapılması muhtemeldir.

Engelli ve yaşlı bireylerin yalnızlık ve sosyal izolasyon sorunu günümüzün modern toplumunda derinleşmektedir. Her alanda yaşadığımız hızlı değişim, toplumsal yapıyı da etkileyip değişmesine neden olmuştur. Toplumsal yapıda meydana gelen hızlı değişim sürecine ayak uyduramayan bir grup da yaşlılar ve engellilerdir. Bu yüzden yaşlı ve engelli birey yoğun şekilde izolasyona maruz kalmakta ve bunun sonucu yalnızlık duygusu yaşamaktadır. Sosyal yalnızlaşma süreci, doğrudan yaşlı ve engelli bireyin yaşam doyumunu engellemekte ve bireyin yaşantısını çekilmez hale getirmektedir.¹⁶

Engelli ve yaşlı bireylerin fiziki engellerinin yanı sıra engellilerin ve yalnız yaşayan erkek veya kadın yaşlıların yalnızlık denilen duygusal anlamda ulaşılabilirlik ihtiyaçlarının

¹³ Rob Kitchin, (1998). “‘Out of Place’, Knowing One’s Place’: Space, Power and The Exclusion of Disabled People”. *Disability & Society*, Vol. 13, No. 3, 1998, s. 343-356.

¹⁴ Adem Efe, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları ve Toplumdan Beklentileri ve Din (İSÇERM Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:2006/1, S. 16, Isparta, s. 169-198.

¹⁵ “Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar 2014”, <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id:18620> (Erişim tarihi: 02.12.2015).

¹⁶ Gökhan KURT-Fatma Yücel BEYAZTAŞ-Zerrin ERKOL, *Adli Tıp Dergisi*, Cilt 24, S. 2, (http://www.journalagent.com/adlitip/pdfs/ADLITIP_24_2_32_39.pdf) (Erişim tarihi 10.11.2015)

giderilmesi de şehrin gelişmişlik düzeyini belirleyen etkenler arasındadır. Engellileri kısıtlayan, sosyal doyuma ulaşmalarını, coşkulu bir şekilde yaşamalarına ket vuran ihtiyaçlarının karşılanması şehrin nitelik dokusunda belirleyici olmakta ve o şehrin yaşanabilirliğini artırmaktadır. Aynı duygusal erişilebilirlik sorununun şiddete uğramış ve/veya eşinden ayrılmış kadınlarca da yaşandığı bilinmektedir. Aşağıda bu sorunların çözümü noktasında yerel yönetimlerin neler yapabileceği tartışılmaya çalışılacaktır.

4. TOPLUMSAL ULAŞILABİLİRLİĞİ SAĞLAMADA BELEDİYELER:

Yerel yönetimler tabirinin belediyeler olarak değiştirilmesi belli bir amaçla yapılmıştır. Bu amaç belediye nüfusunun toplam ülke nüfusunun %80'ine tekabül etmesi ve İl Özel İdarelerinin sivil görünümlü ama valilerin gölgesi altında kalmış olmalarıyla ilgilidir.

4.1. Yönetimsel Açıdan Ulaşılabilirliği Sağlamada Belediyelerin Rolü:

Bu konuda belediyelerin yapacağı en önemli işi, kent konseylerini, kanunun bu yapıyı oluşturmaktaki muradına uygun bir şekilde kurmak olmalıdır. Buradaki temel espri yönetimsel elitin katılımcı demokrasiyi içselleştirebilmiş olmasıdır.

Kent Konseyleri: 5393 sayılı belediye kanununun 76. Maddesi kent konseyini şöyle tanımlar: “Kent Konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir, kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.”

Her kentte farklılık gösterse de Kent Konseylerinin yapması gereken, kentteki tüm paydaşları bir araya getirerek, herkesi kucaklayan ortak bir aklın oluşturulmasını sağlamaktır.

Kent Konseyi iyi örgütlenebilirse, kentin bütün paydaşlarını, temsilcilerini aynı hedef etrafında buluşturarak olumlu görüşlerin öneri haline getirilmesini ve kamuoyu önünde tartışılmasını sağlayabilir. Bu durum bize kanunun özünde bulunan ve İngilizce karşılığı “good governance” olan iyi yönetim imkânını sağlayacaktır. Konsey içerisinde bulunan çalışma gruplarının gayretli ve ehliyetli insanlardan oluşması konsey kararlarının gelecek vizyonu oluşturacak şekilde oluşmasına yardımcı olacaktır.¹⁷ Kent Konseylerini çağın gereklerine ve kanunun ruhuna uygun olarak oluşturan yönetimler ve gerçekten geleceğin tasarımcısı ve kentin geleceğinde söz sahibi olduğunun bilincinde olan konsey üyeleri yaşadıkları kent için anlamlı bir görev icra etmiş olacaktırlar.

4.2.Fizikî Açıdan Ulaşılabilirliği Sağlamada Belediyeler:

4.2.1. Bu konuda birinci kural; “kentsel imalat ve tasarımları engellilere uygun yap; engeli olmayanlar için zaten uygundur.” olmalıdır. Bu kural engellilerin diğer bireylerden farklı oldukları izlenimini silmek için de gerekli bir kuraldır.

4.2.2. Özürlüler yasasına uygun hale getirilen imar yasası fiili olarak da uygulanmalıdır. Bina girişleri, kapı aralıkları, asansör büyüklükleri yasaya uygun olarak yaptırılmalıdır. Mimar ve mühendislerde engelli ve yaşlı bilincinin oluşması sağlanmalıdır.

4.2.3. Belediyeler engellilerin ve yaşlıların sokağa çıkmasının önündeki tüm engelleri kaldırmalıdır. Yollar, kaldırım yükseklikleri, rampa meyilleri ve kullanılabilirliği, park ve sosyal tesislerin, camilerin, okulların, tüm resmi ve özel kurumların, alışveriş ve iş

¹⁷ Bülent Kar, “Kent Konseyleri ve Katılımcı Demokrasi”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 21, Eylül 2007 s. 50-51.

merkezlerinin özürülü ve yaşlıların ulaşılabilirliğine uygunluğu gözden geçirilmeli ve/veya sağlanmalıdır. Özellikle şehir merkezlerinde engellilerin ulaşabileceği ve kullanabileceği engelli tuvaletlerinin yapılması elzemdir. Mesela; bir ortopedik engelli şehir merkezine bir kaç kilometre uzaklıkta bulunan evinden akülü aracıyla çıkıp hiç bir engele takılmadan şehir merkezine gelebilmeli, çorbacıdan çorbasını hiç bir engelle karşılaşmadan içebilmeli, aracının aküsünü şarj edebilmeli, pastane veya bir sosyal tesiste hiç engelle buluşmadan çayını yudumlayıp gazetesini okuyabilmeli, tuvalet ihtiyacını kendi başına, yine bir engelle karşılaşmadan giderebilmeli ve evine aynı şekilde dönebilmelidir.

4.2.4. Görme engellilerle ilgili olarak trafik ışıklarındaki işitsel öğelerin kullanımı yaygınlaştırılmalı ve onların güzergâhlarına belirginleştirici renkli şerit uygulamaları yapılmalıdır.

4.2.5. İlk ve orta dereceli okulların 4+4+4 olarak düzenlenmesi ile ilgili olarak, yasal mevzuatta yapılan değişiklikle, örgün öğretimde eğitim/öğretim görme yaşı 23 ile sınırlandırılmıştır. 23 yaşından gün almış zihinsel engelli bireylerin özür durumuna bile bakılmaksızın okulla ilişkileri kesilmektedir. Son yönetmelikten önce çeşitli yollarla 30–35 yaşına kadar okulda kalmaları sağlanarak sosyal hayatla irtibat kurdukları yegâne mekân olan okulla ilişkilerinin devamına olanak tanınırken şimdi bu imkân ellerinden alınmış gözükmemektedir. Mevzuat eğitimdeki düzenlemeden doğan boşluğu belediyelerin ve halk eğitim müdürlüklerinin doldurmasını amirdir. Avrupa ülkelerinde özürülere yönelik belediyeler eliyle yürütülen meşguliyet ve istihdam alanlarına Türkiye’de sık rastlanılmamaktadır. Belediyeler henüz bu iş için hazır değildirlir. İstihdam ve sosyal meşguliyet alanının boş ve sahipsiz olduğunu söylemek abartı olmasa gerektir. Isparta’da faaliyet gösteren “Karıncı Zihinsel Engelliler Eğitim ve İstihdam Derneği”nin kurmayı planladığı ama maddi imkânsızlıklar sebebiyle henüz gerçekleştiremediği “Karıncı Çiftliği” projesi ilham verici olabilir. Proje zihinsel engellilerin istihdamını, meşguliyet alanlarının oluşturulmasını, eğitim ve sosyalleşmenin devam etmesini hedeflemektedir. Proje kapsamında bir çiftlik kurulacak, bu çiftlikte tarımsal üretim gerçekleştirilecek, cafe, restaurant ve kır düğün alanı işletmeciliği yapılacaktır. Ülkemizin değişik yerlerinde bunun gibi birçok proje tasarısının olduğundan da eminiz. Dernek belediyelerin özellikle park bahçe çiçeklerine yoğun ihtiyaçlarının olduğunu göz önünde bulundurarak çiçek üretimini esas alan bir üretim ve meşguliyet planlaması yapmıştı. Bu bağlamda Isparta Belediyesi ile bir protokol dahi yapılmıştı. Engelli bireylerin istihdamıyla ilgili olarak Barcelona’daki zihinsel engellilerce işletilen hostel ve diğer Avrupa ülkelerindeki çeşitli iktisadi kuruluşlar güzel örnekler olarak gösterilebilir.

4.2.6. Engelli aileleri rehabilitasyonun en önemli parçasıdır. Onun için gerek engellilere gerekse engelli ailelerine yönelik “Engelli Sanat Atölyeleri” açılmalıdır. Özellikle zihinsel engellilikte engelli bireyin mi yoksa engelli ailesinin mi engelli olduğu dramatik bir sorudur.

4.2.7. Engellilerin sosyal donatı, kamu, eğitim ve spor alanlarından, yüzme havuzlarından diğer bireylerle birlikte istifade etmesine imkân sağlayacak fiziki düzenlemeler yapılmalıdır.

4.3. Duygusal Açından Ulaşılabilirlik Sağlamada Belediyeler:

4.3.1. Modern dünyanın modern ve postmodern hayatın bir yansıması olarak ortaya çıkmış bir başına kalan yaşlıların bakımı için çözüm olarak sunduğu huzurevleri Türkiye gibi ülkelerde revaç bulmamıştır. Bir çözüm de oluşturulamadığı için yalnızlığa terk edilmiş on binlerce yaşımız tek başlarına hayatta var kalmaya çalışmaktadırlar. Bu bakımdan hem fiziki ihtiyaçlarının hem de duygusal gereksinimlerinin karşılanması gerekmektedir. Temel

ilkenin “yerinde bakım” olması gereği açıktır. Yaşlı bakım ve moral destek hizmetleri, ücretli bakım veya gönüllü bakım hizmetleri şeklinde tasarlanabilir. Türkiye’de yaygın şekilde kullanılmayan gönüllülük sisteminin kurulmasına el birliği ile gayret edilmelidir. Belediye ve sivil toplum örgütleri işbirliği ile bu sistemin oluşturulması yaşlıların bakım ve duygusal erişim problemlerine çözüm getirebilecektir.

4.3.2. Evleri iyi durumda olan hatta eli ayağı tutan ama kendi başına yaşayan, zaman zaman psikolojik ve fizyolojik desteğe ihtiyaç duyan yaşlıların üniversite öğrencileri ile mekânlarını paylaşacakları bir sistem denenebilir. İngiltere’nin özellikle Oxford bölgesinde çok yaygın olarak kullanılan bu sistemin ülkemizde kuşaklar arasında çatışma, hoşgörüsüzlük, kalıplaşmış yargılar ve güvenlik endişesi gibi bazı problemleri bulunmasına rağmen önce mahallî olarak denenebilir. Bu organizasyon belediyeler ve sivil toplum örgütleri vasıtası ile gerçekleştirilebilir.

4.3.3. Yaşlıların bakımlarındaki genel esaslardan birisi de, yerinde bakılması imkânı olmayanlar için kendi muhitinden kopartılmadan bakımının sağlanmasıdır. Bunun için yaşlı bakım ünitelerinin (huzurevleri) mahallelerde, küçük üniteler şeklinde planlanması sağlanabilir.

4.3.4. Karı-koca çalışan ama yalnız başına evde yaşlısı olanlar için hatta tüm yaşlılar için gündüz bakım evleri, yani yaşlı kreşleri oluşturulabilir. Bu kreşlerde profesyonellerin dışında öğrenci veya yoğun meşguliyeti olmayanlardan gönüllü moral desteği sağlanabilir. Gönüllü katılım sağlayan ihtiyaç sahibi üniversite öğrencilerine çeşitli yollarla burslar temin edilebilir. Yaşlılar gündüz evlerinden alınıp akşam evlerine bırakılabilirler. Yaşlıların sağlık hizmetleri de kesintisiz yerine getirilmiş olur. Böylece hem evlatlar vicdanen rahat olurlar hem de yaşlıların bakımı yapılmış ve moral destek sağlanmış olur.¹⁸ “Coşkulu ve anlamlı bir yaşlılık” prensip olmalıdır.

4.3.5. Nüfusu 50.000’i aşan şehirler için 5393 sayılı belediye yasası kadın sığınma evleri kurma zorunluluğu getirmiştir. Yönetimlerin bu görevi bir zorunluluk olarak değil; her gün şiddete uğrayan mağdur kadınlar için yapılması elzem bir insanlık görevi olarak görmeleri gerekmektedir. O kadınlar için bir takım mülahazalara girmek abestir. İnsan olmaları korunmaları için yeter sebeptir.

Sonuç Yerine Geleceğin Türkiye’sinde yerel yönetimlere çok iş düşecektir. Okulların fiziki yeterliliklerinin sağlanmasından tutunuz çocuk yuvalarına, spor tesislerinden yaşlı bakım ünitelerine, şehir içi trafikten kültürel ve sanatsal etkinliklere, müzelerin kurulması ve işletilmesine kadar aklınıza gelen, bizi çepeçevre kuşatan her şey belediyelerin sorumluluk alanına girecektir.

¹⁸ Isparta İl Genel Meclisi 28.01.2008 tarihli komisyon raporu.

* Anlamlı ve coşkulu bir yaşam yaşamamanın anlamını ve var olmanın derin hazzını hissedebilmektir. İnsan yaşamı anlam içermektedir. Yaşamı anlamlı kılmak ve amaçla doldurmak için insanın temel motivasyonu anlam aramaktır. Yani insanı güdüleyen şey yaşamı anlamlı kılma çabasıdır. Yaşamın anlamı yaşam bütününe katkıda bulunmaktadır. Atalarımızı var eden, onları anlamlı kılan şey bugünkü hayata yaptıkları katkılardır. Hayatta kalmak ile yaşamak arasında büyük bir fark vardır. Bu farkı oluşturan şey ise coşkidur. Hayatı coşkuyla yaşamak bir tür borçtur. bu borç öyle bir coşkidur ki içinde bulunulan zaman ve zemine bir neşe ve renk katar. Hayatı dipten tepeye kadar yaşamaya vesile olur. Yapılan işleri bereketlendirir. Hem karşılaşılan engelleri aşmada itici bir güç hem de kişinin gerçekleştireceği tüm eylemlerde canlı bir motive edici unsur olur. Geniş bilgi için bkz. Doğan Cüceloğlu, *Anlamlı ve Coşkulu Yaşam İçin Savaşçı*, İstanbul 2008.

Geleceğin şehirleri kalkınmışlıklarını fabrikası çok olan kentten öte Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişmişlik Endeksi ismini verdiği kriterleri yerine getirmiş olmakla sağlayacaktır.¹⁹ Geleceğin kent tasarımında engellilere atfedilen değer, yaşlılar için hazırlanmış onların yaşamlarını kolaylaştıran düzenekler, gönüllük hadisesini ne denli içselleştirdiği, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesi ve herkes için ulaşılabilirliğinin sağlanmış olması o kentin gelişmişliğinin yegâne belirleyicisi olacaktır.

Geleceğin yerel yönetimleri bu hizmetleri gelişmiş dünya standartları ölçüsünde verdikleri, bunları göstermelik olarak “engelli dostu şehir”, “çocuk dostu şehir”, “yaşlı dostu şehir” unvanlarını almak için değil; yaşlısına, gencine, çocuğuna, engellisine gerçekten nitelikli ve tatmin edici hizmet için yaptıkları bu hizmetler anlamlı olacaktır. Yerel yöneticiler şehirlerini “eğitim kenti”, “öğrenen kent”, “bilim kenti” moduna alabildikleri ve insan dokusundaki niteliği sürekli yukarılara taşıdıkları takdirde geleceğe adlarını yazdırabileceklerdir. İnsana “yaşama coşkusu”²⁰ ve “yücelik duygusu”²¹ veren bir şehirde yaşamak ülkede yaşayan herkesin hakkı olsa gerek.

KAYNAKÇA

COŞKUN, Recai, “İyi Yönetişim Her Derde Deva mı?”, *Yerel Siyaset Dergisi* Sayı 6, Haziran 2006, İstanbul.

CÜCELOĞLU, Doğan, *Anlamlı ve Coşkulu Yaşam İçin Savaşçı*, İstanbul 2008.

DANIŞ, Osman, “Kent Konseyleri Hakkında...”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 21, Eylül 2007, İst.

EFE, Adem, “Engelli Birey ve Ailelerinin Sorunları ve Toplumdan Beklentileri ve Din (İSÇERM Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:2006/1, S. 16, Isparta.

SOBACI, Mehmet Zahid, Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler, *Çomü Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5/1, Çanakkale 2007.

TUNÇ, Hasan “Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1-2, 2008, Ankara.

ERKUL, Hüseyin, Tan Baykal, Hüseyin Kara, Kent Konseylerinin Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Çanakkale Kent Konseyi Örneği, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2013, Cilt: 10, Sayı: 22, Hatay, s. 85-105

http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f337369dc31d48e42dc8/turkiyenin_insani_gelismee_ndeksi.pdf. (Erişim tarihi: 02.12.2015)

http://www.sks.sakarya.edu.tr/index.php?pid=k_engelsiz4_1.

¹⁹ http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f337369dc31d48e42dc8/turkiyenin_insani_gelismeendeksi.pdf. (Erişim tarihi: 02.12.2015)

²⁰ Bkz. İsmail Karasu, *Yaşam Coşkusu*, İstanbul 2004.

²¹ Bkz. Immanuel Kant, *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler*, Ter.: Ahmet Fethi, İstanbul 2010.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=265
(Erişim tarihi: 02.12.2015)

Isparta İl Genel Meclisi 28.01.2008 tarihli komisyon raporu.

KAR, Bülent, “Kent Konseyleri ve Katılımcı Demokrasi”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 21, Eylül 2007, İstanbul.

KARASU, İsmail, *Yaşam Coşkusu*, İstanbul 2004.

KANT, Immanuel, *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler*, Ter.: Ahmet Fethi, İstanbul 2010.

KAVRAAL, Selahattin, “Katılımcı Demokrasi”, <http://www.belgeler.com/ara?s=kat%C4%B1%C4%B1mc%C4%B1+demokrasi> (Erişim tarihi 28.03.2013).

KRITCHIN, Rob, “‘Out of Place’, Knowing One’s Place’: Space, Power and The Exclusion of Disabled People”. *Disability & Society*, Vol. 13, No. 3, 1998. (<http://core.ac.uk/download/pdf/11526775.pdf>) (Erişim tarihi: 05.12.2015)

Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2008.

TEKİN, Yusuf–Sabri Çiftçi, “Temsil Krizi Tartışmalarına Bir Katkı: 22.Dönem TBMM’nde Yapılan Bir Alan Araştırmasının Sonuçları Işığında Türk Siyasal Yaşamında Demokratik Temsil İlkesinin Görünümü”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2006, S. 11.

“Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar 2014”, <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id:18620> (Erişim tarihi: 02.12.2015).